

1.01
Prejeto: 11. 3. 2015

UDK: 355.48/.49 (497.4Gornja Radgona)"1991"

Rok Filipčič*

Gornja Radgona - slovenski Vukovar? Bojni dogodki med obrambno vojno leta 1991 v Gornji Radgoni

IZVLEČEK

Pričujoči prispevek govori o bojnih dogodkih v Gornji Radgoni v zgodnjem poletju leta 1991, ki sodijo v okvir zaščite plebiscitarne odločitve slovenskega naroda decembra 1990. Poudarek je predvsem na delovanju Teritorialne obrambe in Jugoslovanske ljudske armade, omenjene pa so tudi nekatere aktivnosti takratne slovenske milice. V prispevku so na kratko opisani tudi dogodki, ki so pripeljali do vojaškega spopada na ozemlju Slovenije. Prispevek je pisan večinoma na osnovi pričevanj, ki so jih zbirali pristojni organi za potrebe sodnega postopka proti častniku Jugoslovanske ljudske armade, ki je deloval na območju Gornje Radgone. Kot omenja ena izmed prič v postopku, častnik Teritorialne obrambe, je bilo veliko ukazov po liniji poveljevanja izdanih ustno, zato so omenjena pričevanja še toliko bolj pomembna. Spomin posameznika pa žal z leti blede, hkrati pa vsak posameznik določene dogodke, v katerih je bil udeležen, dojema z njemu lastnim zornim kotom, zato so v omenjenih pričevanjih določene razlike. Za sam prispevek pomembnejša odstopanja v pričevanjih so omenjena bodisi v glavnem tekstu bodisi v opombah.

Avtor v prispevku nima namena odgovoriti na vprašanje, ali je v Gornji Radgoni prišlo do vojnega zločina ali ne.

Ključne besede: Republika Slovenija, leto 1991, obrambna vojna, Jugoslovanska ljudska armada, Teritorialna obramba, Gornja Radgona.

ABSTRACT

GORNJA RADGONA - SLOVENIAN VUKOVAR?
WARTIME EVENTS IN GORNJA RADGONA DURING THE WAR FOR THE DE-
FENCE OF THE SLOVENIAN INDEPENDENCE

The following contribution discusses the wartime events in Gornja Radgona in the early summer of 1991, belonging to the framework of securing the plebiscitary decision of the Slovenian

* Univ. dipl. zgodovinar, kustos, Vojaški muzej Slovenske vojske, Engelsova 15, SI-2111 Maribor; rok.filipcic@mors.si

nation of December 1990. The emphasis lies especially on the operations of the Territorial Defence and Yugoslav People's Army, while certain activities of what was then the Slovenian militia are also mentioned. The contribution also briefly outlines the events leading to the military conflict in the Slovenian territory. The article is mostly based on testimonies collected by the competent bodies in charge of the judicial proceedings against the Yugoslav People's Army officer operating in the area of Gornja Radgona. As stated by one of the witnesses in the proceedings, a Territorial Defence officer, many orders were passed down the chain of command orally, therefore the aforementioned testimonies are all the more important. Unfortunately, people's memories fade with years. Furthermore, every individual sees the events he takes part in from his own viewpoint, which is why the testimonies also contain certain differences. Deviations in the testimonies, more relevant for this article, are mentioned in the text or in the footnotes.

The author of the contribution does not attempt to answer the question whether war crimes have been committed in Gornja Radgona or not.

Keywords: Republic of Slovenia, 1991, defence war, Yugoslav People's Army, Territorial Defence, Gornja Radgona

S smrtjo Josipa Broza - Tita se je pokazalo, da je bil Tito najpomembnejši združevalni element v Jugoslaviji. Leta po njegovi smrti so minevala v krizi federacije, ki se je stopnjevala v drugi polovici 80. let 20. stoletja, svoj vrh pa je dosegla v začetku naslednjega desetletja. Izoblikovala sta se dva koncepta izhoda iz krize, srbski in slovenski. Slednji je predvideval močan položaj republik nasproti federaciji ter demokratizacijo političnega sistema. Slovenska intelektualna opozicija je leta 1987 v 57. številki Nove revije objavila Prispevke za slovenski nacionalni program, v katerih je zahtevala samoodločbo slovenskega naroda, državno suverenost, parlamentarizem, večstrankarstvo, demokracijo, slovensko vojsko, ponovno opredelitev pravnega razmerja med Slovenijo in Jugoslavijo ter suverenost opredelila kot pogoj za preraščanje naroda v nacijo. 27. septembra 1989 so bili sprejeti ustavni amandmaji k tedanji slovenski ustavi, ki jih je razglasil predsednik slovenske skupščine Miran Potrč, in ki so med drugim opredeljevali pravico do samoodločbe kot trajno, celovito in neodtujljivo pravico slovenskega naroda, ki vključuje tudi pravico do odcepitve in združitve. Amandmaji so določali, da je za uvedbo izrednih razmer v Sloveniji in za sprejetje izrednih ukrepov, s katerimi se začasno omejuje ustavne pravice in svoboščine, potrebno soglasje slovenske skupščine; predvidevali so tudi zaščitne ukrepe slovenske skupščine ob morebitnem posegu federacije v ustavni položaj in pravice Slovenije ter jamčili svobodo političnega združevanja.¹ Prve slovenske opozicijske stranke, tedaj imenovane še zveze, so nastale konec 80. let 20. stoletja. Na prvih demokratičnih volitvah po 2. svetovni vojni, spomladi 1990, je večino v tedaj tridomni slovenski

¹ Uradni list SRS, 2. 10. 1989, str. 1761-1776. Zdravljica je 27. septembra 1989 postala slovenska himna.

skupščini dosegel Demos, koalicija opozicijskih strank, Milan Kučan pa je bil izvoljen za predsednika predsedstva Slovenije.

V jugoslovanskem politično-vojaškem vrhu je napoved večstrankarskih volitev v Sloveniji, še bolj pa volilna zmaga opozicijskih strank, vzbudila strah pred razpadom Jugoslavije, zato so bili izvedeni določeni ukrepi, ki bi preprečili nakazane dogodke. 15. maja 1990, v času, ko konstitutivna seja nove slovenske skupščine še ni bila izpeljana in posledično nova slovenska vlada še ni bila izvoljena, kar je pomenilo, da v Sloveniji obstajalo nekakšno brezvladje, je Republiški štab Teritorialne obrambe izdal ukaz št. SZ 625/1-90, na osnovi katerega je bilo treba vse orožje, strelivo in minkoeksplozivna sredstva Teritorialne obrambe, ki je bilo hranjeno izven objektov Jugoslovanske ljudske armade², predati v armadna skladišča. Kot razlog za premestitev orožja je bila navedena nevarnost, da bi iz nezavarovanih skladišč orožje pokradli Albanci in ga uporabili za uresničitev svojih separatističnih teženj na Kosovu.³ Odgovor na omenjeni ukaz in posledičen odvzem orožja večini enot in štabom Teritorialne obrambe je bila ustanovitev Manevrske strukture Narodne zaščite⁴, katere namen je bil zavarovanje ukrepov, ki so se sprejemali v smeri nastajajoče slovenske države. MSNZ je uradno začela delovati 29. avgusta 1990, ko je republiški sekretar za notranje zadeve imenoval rezervnega kapetana I. st. Toneta Krkoviča za načelnika (manevrske strukture) Narodne zaščite.⁵ Pokrajinskemu štabu MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine je načeloval Marjan Fekonja.

Slovenska skupščina je 27. in 28. septembra 1990 sprejela sveženj ustavnih dopolnil, s katerimi je odpravila veljavnost zveznih dokumentov, ki so bili v nasprotju s slovensko ustavo. To je med drugim pomenilo, da sta bila poslej služenje vojaškega roka slovenskih vojaških obveznikov in slovenska Teritorialna obramba⁶ izključno v pristojnosti Slovenije. 28. septembra 1990 je vodenje slovenske TO prevzelo pro-slovensko usmerjeno vodstvo, ki ga je vodil vršilec dolžnosti načelnika republiškega štaba TO, major Janez Slapar. Novo vodstvo Teritorialne obrambe je nadaljevalo z reorganizacijo Teritorialne obrambe, ki jo je začrtalo še staro, projugoslovansko vodstvo. Tako je bilo 4. oktobra 1990 dotedanjih 13 pokrajin Teritorialne obrambe preoblikovanih v sedem: Dolenjska pokrajina TO, Gorenjska pokrajina TO, Južno-primorska pokrajina TO, Ljubljanska pokrajina TO, Severnoprimska pokrajina TO, Vzhodnoštajerska pokrajina TO in Zahodnoštajerska pokrajina TO. Imenovani pa so bili tudi novi poveljniki pokrajin. Z vsemi temi vojaško-političnimi ukrepi so prenehali razlogi za obstoj MSNZ, ki je bila razpuščena.

² V nadaljevanju JLA.

³ Vojaški muzej Slovenske vojske (VMSV), zbirka arhivalij (dalje ZA), fond Obrambna vojna 1991 (dalje OV 1991), t. e. 10, ustna izjava Petra Zupana, 10. 11. 2010.

⁴ V nadaljevanju MSNZ. Več o tem Albin Mikulič: Uporniki z razlogom. Manevrska struktura narodne zaščite. Ljubljana 2005; Prikrita modra mreža: organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990. Ljubljana 2010.

⁵ Tomaž Kladnik: Teritorialna obramba v obrambi suverenosti Republike Slovenije. V: Vojaška obramba Slovenije 1990 - 1991. Ljubljana 2011, str. 8.

⁶ V nadaljevanju TO.

Vzhodnoštajersko pokrajino, ki je nastala z združitvijo dotedanjih Vzhodnoštajerske in Pomurske pokrajine TO, je sestavljalo 11 občinskih štabov TO: OŠTO Gornja Radgona, OŠTO Lenart, OŠTO Lendava, OŠTO Ljutomer, OŠTO Maribor, OŠTO Murska Sobota, OŠTO Ormož, OŠTO Pesnica, OŠTO Ptuj, OŠTO Ruše in OŠTO Slovenska Bistrica, poveljeval pa ji je podpolkovnik Vladimir Milošević. Poleg same reorganizacije se je poveljstvo pokrajine ukvarjalo tudi z varovanjem orožja in vojaških evidenc pred Jugoslovansko armado, ki je zahtevala njihovo izročitev. Oboje so z lokacij TO in Upravnih organov za ljudsko obrambo razpršili na različne varne lokacije. V prvi polovici leta 1991 je bilo težišče delovanja v Vzhodnoštajerski pokrajini TO v izboljšavi materialne oskrbe in bojnem usposabljanju. Enote TO so prejele tudi nekaj novega orožja, ki ga do tedaj niso poznale.

Spomladi 1991 je prišlo do nove reorganizacije TO. Ukinjeni so bili dotedanji občinski štabi, nastali pa so novi območni štabi, ki so uradno začeli delovati 1. junija. Na območju Vzhodnoštajerske pokrajine TO je nastalo pet območnih štabov: 71. Obm. ŠTO Maribor, 73. Obm. ŠTO Ljutomer, 75. Obm. ŠTO Murska Sobota, 77. Obm. ŠTO Ptuj in 79. Obm. ŠTO Slovenska Bistrica.⁷ Posamezniki so v svojih analizah izrazili mnenje, da reorganizacija v času, ko se je že nakazovala možnost oboroženega spopada v Sloveniji, ni bila na mestu. Tako je denimo v Gornji Radgoni reorganizacija pripeljala do situacije, da so večji del dolžnosti v 73. Obm. ŠTO, ki je prevzel poveljstvo tudi nad območjem nekdanjega občinskega štaba Gornja Radgona, zasedli kadri iz drugih okolij, ki niso v popolnosti poznali terena in ljudi na omenjenem območju.⁸ Na območju Gornje Radgone so bile po reorganizaciji naslednje enote: 1. jurišni odred, 2. jurišni odred, pontonirski vod, protidiverzantski vod, pehotna učna četa, 1. diverzantski vod in 2. diverzantski vod.⁹

Za zavarovanje priprav na sprejem osamosvojitvenih sklepov je Predsedstvo Republike Slovenije 15. maja 1991 sprejelo smernice, na osnovi katerih sta Republiški sekretariat za ljudsko obrambo in Republiški štab TO izdelala konkretne načrte, ki so bili posredovani poveljstvom posameznih pokrajin. V Vzhodnoštajerski pokrajini naj bi med 23. in 25. junijem prišlo do vpoklica nekaterih enot. Sprva manjše enote za zavarovanje določenih objektov, nato moštvo za usposabljanje in obrambo Učnega centra Pekre, nato pa postopno še preostalo sestavo TO na območju pokrajine. Že 19. junija so bile napotene na enotedensko usposabljanje enote za posebne namene; 23. junija so bili mobilizirani štabi in prištabne enote, nato pa še enote za zavarovanje objektov posebnega pomena po načrtu B-2, dan kasneje enote za vzpo-

⁷ Poveljniki Območnih štabov so bili (v enakem vrstnem redu, kot so v tekstu naštetih štabi): major Franc Rudolf, major Ljubo Dražnik, major Edvard Mihalič, stotnik 1. st. Miran Fišer, major Marijan Strehar. Več o Vzhodnoštajerski pokrajini TO, reorganizacijah in nalogah pred samo vojno Mladen Horvat: Vzhodnoštajerska pokrajina. V: Vojaška obramba Slovenije 1990-1991. Ljubljana 2011 (dalje Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina).

⁸ Zdravko Stolnik: Gornja Radgona - uporno mesto. V: Vojaška zgodovina, 2001, št. 2/01(4), str. 91.

⁹ Ljubo Dražnik: Oborožen boj na območju 73. Obm. ŠTO Ljutomer v vojni 1991 (dalje Dražnik, Oborožen boj). V: Slovenska vojska, 1997, št. 124, str. 9.

stavljanje in zavarovanje sprejemnih centrov ter enote za posredovanje, če bi JLA zasedla mejne prehode, 25. junija pa še enote za zavarovanje carinskih objektov in Letališče Maribor.¹⁰

Slovensko vojaško vodstvo je ocenjevalo, da bodo glavna tarča morebitnega posredovanja JLA mejni prehodi Republike Slovenije s sosednjimi državami, kar se je konec junija uresničilo. V ta namen je bil pripravljen načrt s kodnim nazivom Kamen, in sicer v štirih fazah. Prva faza je predvidevala zaostritev odnosov z JLA, kar bi pomenilo povečano obveščevalno dejavnost, slovenska milica bi okrepila svoje enote na zahodni meji, nekatere enote TO bi bile premeščene na območja v bližini meje. Druga faza je bila pripravljena za primer, ko bi JLA zasedla območja mejnih prehodov; v državi bi bili vzpostavljeni alternativni prehodi, ki bi jih varovala TO. Tretja faza bi se začela izvajati v primeru nasilnega zavzetja mejnih prehodov s strani JLA; sledila bi objava izrednih razmer, enote TO bi s silo prevzele nadzor nad mejami. Četrta faza načrta Kamen je predvidevala odhod JLA z meje, sledil bi prevzem mejnih stražnic s strani TO, slovenska milica bi prevzela nadzor nad mejnimi prehodi, enote TO pa bi varovale mejno območje s Hrvaško.¹¹

25. junija 1991 je skupščina Republike Slovenije sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Za prihodnji dan, 26. junij, je bila napovedana slovesna razglasitev samostojnost in neodvisnost države Slovenije.

Jugoslovansko politično in vojaško vodstvo v tistih zgodnje poletnih dneh ni mirovalo. Na vsak način je skušalo preprečiti Sloveniji, da bi stopila na pot samostojne države. JLA je imela načrt obrambe Jugoslavije na severozahodnih mejah, za primer napada na državo iz zahoda in na hitro pripravljen načrt zasedbe državnih meja in kontrolnih točk na južni slovenski meji ob razglasitvi njene samostojnosti. Načrt je bil pripravljen v Beogradu, tako da so ga korpusna in brigadna poveljstva zgolj izpolnjevala in jih posredovala podrejenim poveljstvom.¹² Na ozemlju Slovenije se je v tistem času nahajalo med 15 in 20 tisoč pripadnikov JLA. Štajersko je pokrival 31. korpus JLA s poveljstvom v Mariboru. Sestavljale so ga enote: bataljon za zveze (Maribor), bataljon vojaške policije (Maribor), diverzantski odred (Maribor), motorizirana brigada »A« formacije¹³ (Maribor), motorizirana brigada »R« formacije (Celje), motorizirana brigada »R« formacije (Novo mesto), mešani artilerijski polk »R« formacije (Maribor), mešani protioklepni polk »B« formacije (Ptuj), lahki polk protizračne obrambe »R« formacije (Ptuj), inženirski polk »R« formacije (Celje), prednji protioklepni bateriji »R« formacije (Celje, Slovenska Bistrica), mejni odseki v Dravogradu, Mariboru in Murski Soboti. Pod neposrednim poveljstvom 5. vojaškega območja je bila mešana artilerijska brigada »R« formacije v Slovenski

¹⁰ Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 403.

¹¹ Marjan Grabnar: Načrt Kamen - 10 let pozneje. V: Vojaška zgodovina, 2001, št. 1/01 (3), str. 30-31.

¹² Alojz Šteiner: Značilnosti bojnega delovanja TO v Vzhodnoštajerski pokrajini v vojni leta 1991. V: Vojaška zgodovina, 2001, št. 2/01 (4), str. 73.

¹³ Enota »A« formacije je imela stalno od 60-75 % bojne sestave, enota »B« formacije 30-60 %, enota »R« formacije pa 10-30% bojne sestave.

Bistrici. V Gornji Radgoni je bil radarski center bataljona zračnega opazovanja, ki je bil podrejen 5. korpusu vojaškega letalstva in protizračni obrambi.¹⁴ V Varaždinu je bil sedež 32. korpusa JLA, katerega enote so bile aktivne na območju Vzhodnoštajerske pokrajine TO. Razmejitev območij delovanja med mariborskim in varaždinskim korpusom je potekala po črti Ormož - Gornja Radgona.

26. in 27. junija 1991 je poveljnik 32. korpusa JLA (sedež je imel v Varaždinu) izdal povelja enotam 32. mehanizirane brigade za prodor proti slovenski Štajerski, da bi le-te preprečile po njegovem mnenju neustavno vzpostavitev mejnih prehodov na meji med Slovenjo in Hrvaško. V tistem času je bila mehanizirana četa osnovna taktična enota v JLA, namenjena za napadalne in obrambne naloge. Četa je lahko delovala kot samostojna enota ali pa kot del brigade. V primeru samostojnega delovanja so bili mehanizirani četi lahko dodani tankovski vod, baterija artilerije, vod protiklepne artilerije ...¹⁵

Ena mehanizirana četa 32. mehanizirane brigade iz Varaždina brez enega mehaniziranega voda je dobila nalogo prodreti v rajon vasi Gruškovje. Premik čete naj bi se izvedel v smeri Varaždin - Ivanec - Lepoglava - Bednja - Trakoščan - Gruškovje. Enota je imela zaukazan odhod 27. junija ob 10. uri. Druga mehanizirana četa 1. oklepne bataljona 32. mehanizirane brigade je dobila nalogo prodreti do Gornje Radgone in zasesti tamkajšnji mejni prehod. Z izvedbo naloge naj bi pričela 27. junija ob 9. uri v smeri Varaždin - Vratno - Ormož - Ljutomer - Radenci, kjer bi jih pričakal kapetan 1. st. Milić iz poveljstva obmejnega bataljona, ki bi jih seznanil z nalogami v zvezi s prodorom proti Gornji Radgoni in Gederovcem. V povelju s številko 43-411 je bilo poudarjeno zapisano, da pripadniki JLA ne smejo prvi odpreti ognja.¹⁶ Dopoldan 26. junija je bil v 32. mehanizirani brigadi izveden nadzor in celotno moštvo ter vsa tehnika so bili pripravljene na izvedbo naloge, ki jo je brigada prejela. Izvedeno je bilo tudi izvidovanje v smeri izvedbe naloge z namenom dobiti podatke o številu pripadnikov TO in slovenske milice v omenjenih smereh, toda očitno je bilo zbranih premalo podatkov, saj pripadniki JLA v premiku iz Varaždina niso bili obveščeni o cestnih blokadah, ki so jih nato čakale v Sloveniji. Poleg tega so v poveljstvu korpusa budno nadzirali vse, kar se je dogajalo v njihovi coni odgovornosti. Tako se je ob 13. uri začel vpoklic rezervnega sestava hrvaške milice v Čakovcu in Varaždinu, ob 14.20 so opazili premik specialne enote hrvaške milice, ki je štela približno 60 pripadnikov, iz Čakovca preko Varaždina proti Zagrebu, v vasi Klokočevac pri Bjelovarju pa so bile formirane štiri protiklepne skupine neznane moči.¹⁷

Koloni, ki je bila napotena proti Gornji Radgoni, je poveljeval polkovnik Berislav

¹⁴ Janez J. Švajncer: *Obranili domovino*. Ljubljana 1993 (dalje Švajncer, *Obranili domovino*), str. 21-22.

¹⁵ Pravilo mehanizirane čete, vod, odeljenje. Beograd 1978 (dalje Pravilo), str. 13.

¹⁶ Arhiv Okrožnega sodišča v Murski Soboti (Arhiv OS MS), Komanda 32. korpusa Komandi 32. mbr, Naređenje OP BR. 1, št. 43-411, 26. 6. 1991; Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa Komandi 32. mbr, Naređenje za prepotčinjavanje, št. 43-417, 27. 6. 1991.

¹⁷ Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa Komandi 5. vojne oblasti, dnevni izveštaj, št. 43-415, 26. 6. 1991.

Popov, poveljnik 32. mehanizirane brigade. Kolona je bila razdeljena na dva dela, prvemu je poveljeval kapetan Petkovič, drugemu pa podporočnik Nestorov.¹⁸ Vojakom so povedali, da gredo na mejo z Avstrijo varovat interese Jugoslavije pred zunanjo nevarnostjo.¹⁹ Ob 10.15 je kolona prispela do mostu čez Dravo v Ormožu, kjer jo je pričakala cestna blokada, sestavljena iz delovnih strojev in tovornih vozil, ki so bila minirana. Ker blokade niso mogli prebiti, je poveljstvo varaždinskega korpusa izdalo ukaz, da polkovnik Popov skupaj s tankovskim vodom odide v Ormož in osebno prevzame poveljstvo nad kolono ter prebije blokado.²⁰ Blokada je branil protidiverzantski vod TO pod poveljstvom stotnika Ivana Kuhariča. Vod je bil vpoklican 24. junija, na ormoški most pa so ga poslali 27. junija ob štirih zjutraj. Ob blokadi so sledila pogajanja, na katerih sta jugoslovansko stran predstavljala polkovnik Popov ter major JLA, slovensko pa stotnik Kuharič ter komandir ormoške postaje milice Jurij Ferme. Mesto pogajanja so nekajkrat preletela letala in helikopterji JLA. Slovenska stran je dobila ukaz, da za nobeno ceno kolone JLA ne sme spustiti naprej, kar je prispevalo k neuspehu pogajanj. Pogajalci so se srečali še enkrat, nato pa je sledil poskus fizične odstranitve blokade s pomočjo tanka, ki je bil opremljen s plugom. Ukaz o uporabi orožja na slovenski strani je 7. PŠTO posredoval dežurnemu miličniku na postaji milice Ormož, od tam ga je prejel komandir Ferme, ta pa ga je posredoval poveljujočemu enoti TO v blokadi. Razlog za uporabo zvez slovenske milice je bil v tem, da so pripadniki TO v blokadi imeli težave s sredstvi zvez. Ko je tank pričel prebijati blokado na mostu, so pripadniki TO na prvi tank v koloni izstrelili nekaj izstrelkov iz protioklepnega orožja, a so bili pri tem neuspešni. Sledilo je medsebojno obstreljevanje s pehotnim orožjem. Tank se je umaknil z mostu, pripadniki JLA pa so zagrozili z uporabo težkega orožja. Tudi ta grožnja ni prispevala k sprostitvi blokade, zato so nekaj pred 14. uro začeli z napadom, sprva na blokado, nato pa še na položaje pripadnikov TO in slovenske milice. Ti so izvedli premik iz izpostavljenih položajev v zaklon ter odgovorili s strelnim orožjem. Pehota JLA je v večini zapustila oklepne transporterje ter se razmestila ob rečnem nasipu, kar je bilo v soglasju s smernicami delovanja mehanizirane čete JLA, po katerih vojaki v oklepnikih niso smeli priti v situacijo, ko bi nasprotnik nanje streljal s protioklepnim orožjem. V takem primeru

¹⁸ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Davor Ratković, št. II Kr 80/91, 5. 7. 1991.

¹⁹ Arhiv OS MS, Zapisnik o ispitivanju svjedoka Ivica Vrkljan, št. Kir-65/13-2, 1. 2. 2013.

²⁰ Arhiv OS MS, Dnevni izvještaj komande 32. korpusa komandi 5. vojne oblasti, št. 43-420, 27. 6. 1991; Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju obdolženca Berislava Popova, št. Pom. Ik. 2. Po. 2.28/2012, 3. 7. 2012. O sami sestavi kolone je moč zaslediti različne podatke. Voznik enega izmed oklepnikov Davor Ratković je na razgovoru na Upravi za notranje zadeve Murska Sobota 4. 7. 1991 izjavil, da so kolono sestavljali trije osebni avtomobili vojaške policije, vozilo za zveze kampanjola, 12 oklepnih transporterjev, pet do šest tovornjakov, natovorjenih s strelivom, hrano, oblačili in rezervnimi deli, tovornjak ruske izdelave, na katerem je bila priročna delavnica, tank za izvleko, borbeni tank ter oklepni transporter BTR, v katerem se je peljal polkovnik Popov. V kazenski ovadbi zoper polkovnika Popova so omenjeni štirje tanki, 12 oklepnih transporterjev, sedem tovornjakov ter terenskih vozil. Ljubo Dražnik v prispevku *Delovanje Teritorialne obrambe na območju Ljutomerja, Ormoža in Gornje Radgone v vojni 1991* omenja 5 tankov in 10 oklepnih transporterjev. Tomaž Habulin v diplomskem delu z naslovom *Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo* omenja štiri tanke (en izmed njih opremljen z odzivno desko), 12 borbenih vozil, več terenskih vozil in sedem tovornih vozil.

se pehota izkrca iz oklepnih transporterjev in sodeluje v spopadu peš.²¹ Med spopadom je bil lažje ranjen stotnik Kuharič, poškodovani pa so bili tudi ormoški grad ter še nekateri objekti. Popoldne se je situacija nekoliko umirila. Pripadniki JLA so ponovno skušali odstraniti blokado, pri čemer je bil ranjen zastavnik 1. razreda Jovica Pešić, ki so ga odpeljali v bolnišnico. Proti večeru so pripadniki JLA prejeli ukaz, da se morajo vrniti v transporterje in kolona se je vrnila na svoje izhodišče v varaždinsko vojašnico, nato pa se nekoliko preoblikovana preko Čakovca ponovno napotila proti Sloveniji.²² Mehanizirana četa in tankovski vod, ki ju je sestavljalo devet oklepnih transporterjev BVP M-80A, trije tanki T-55, trije tovornjaki TAM 5000, sanitetno tovorno vozilo TAM 110, tovorno vozilo ZIL, 1 MKŠK, 1 tovorno vozilo ACV ter sanitetni pintzgauer²³ sta slovensko-hrvaško mejo JLA prestopila pri Štrigovi, od tam pa sta pot nadaljevala mimo blokade pri Razkrižju, nato zavila na makadamsko pot ter po njej mimo Hrastja in Krapja brez uporabe orožja prispela ob 00.30 do Veržeja, kjer so pripadniki JLA prenočili. 28. junija ob šestih zjutraj so pripadniki JLA nadaljevali s premikom, pri tem jo je neuspešno skušala ustaviti 2. protioklepna skupina pod poveljstvom stotnika Branka Bratkoviča. Po makadamski cesti je kolona JLA preko vasi Bunčani prispela v Staro novo vas, kjer je zavila na regionalno cesto in nadaljevala pot v smeri Radencev. Pri Bunčanih je na kolono izvedla napad protioklepna skupina ljutomerskega diverzantskega voda TO, ki pa kljub dvema izstreljenima minama iz protioklepnega orožja armbrust kolone ni uspela ustaviti. Cestna blokada pri Vučji vasi koloni ni predstavljala resne ovire, v naselju Hrastje-Mota pa so ob 7.47 pripadniki JLA cestno blokado, v kateri so bili tovornjaki in traktor, uničili s topovskimi in mitralješkimi izstrelki ter pehotnim orožjem. Pri tem so bili poškodovani tudi okoliški objekti. Pripadniki JLA so ob 8.21 v Radencih na mostu preko Boračevskega potoka naleteli na novo blokado, ki so jo premagali s pomočjo orožja in tanka za izvleko, na enak način pa so prebili tudi blokado ob avtobusni postaji in v križišču z magistralno cesto Murska Sobota - Maribor. Ob prebijanju opisanih blokad je bilo poškodovanih oz. uničenih večje število tovornjakov in drugih vozil, topovski izstrelki pa so poškodovali tudi okoliške stavbe. Po uspešnem preboju vseh blokad se je kolona ob 9.08 ponovno formirala, s tem da se je čelo kolone nahajalo na cesti med Radenci in Šratovci. Na njivah pred ulico Pohorskega bataljona je imel svoje položaje oddelek TO in pripadniki JLA so usmerili ogenj v tisto smer. Eden

²¹ Pravilo, str. 132.

²² Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Davor Ratković, št. II Kr 80/91, 5. 7. 1991; Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa Komandi 5. vojne oblasti, Sumarni izvještaj o poginulima, ranjenima, nestalima i dezerterstvu, št. 43-439, 29. 6. 1991; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 410-411; Jurij Ferme: Delovanje milice v občini Ormož v vojni za Slovenijo leta 1991. V: Ormoško območje v vojni za Slovenijo 1991. Ormož 2011, str. 25-26; Švajncer, Obranili domovino, str. 140.

²³ Arhiv OS MS, Komanda 32. mbr Komandi 32. korpusa, Sumarni dnevni izvještaj, št. 137-184, 28. 6. 1991. MKŠK je okrajšava za mala komandno-štabna kola, narejena na osnovi Zastave (Fiata) 1107-JD-V ter namenjena prevozu in vzpostavljanju sredstev zvez; ZIL je tovornjak sovjetske izdelave namenjen servisni dejavnosti; ACV je tovornjak-cisterna slovenskega proizvajalca TAM, namenjen prevozu vode. Vsa omenjena vozila so bila izdelana in uporabljena v JLA v več različicah.

izmed izstrelkov je ranil civilista Alojza Gaubeta, ki je opazoval dogajanje. Omenjeni civilist je za posledicami ran umrl 3. julija 1991 v murskosoboški bolnišnici.²⁴

Pri Radencih so se štirje oklepniki napotili proti mostu čez Muro v Petanjcih, a ga zaradi cestne blokade niso uspeli prečkati, zato so se vrnili v svojo osnovno kolono. Ta akcija je bila po vsej verjetnosti namenjena zasedbi mejnega prehoda Gederovci, kar je tudi predvidel ukaz poveljnika 32. Korpusa generalmajorja Trifunovića.²⁵

V okolici Gornje Radgone sta bila v pričakovanju prodora enot JLA v mesto 27. junija razvrščena dva jurišna odreda TO ob cesti Radenci - Gornja Radgona na odseku od tovarne Avtoradgona do mejnega prehoda z Avstrijo; diverzantski vod na območju Radencev; diverzantski vod pri delavnici kmetijskega kombinata v Hercegovščakih, kjer je blokiral obmejno stražnico; protidiverzantski vod, ki je ostal v rezervi, ter pontonirski vod na območju Hrastje-Mota. Pripadnikov TO, namenjenih obrambi Gornje Radgone, je bilo približno 80, a vsi niso bili na položajih v samem mestu, saj so posamezne skupine imele za nalogo blokirati bližnje obmejne stražnice. Pripadnikom TO je v veliki meri primanjkovalo protioklepnega orožja, ki bi ga ob prodirajoči sili JLA še kako potrebovali. Obrambne položaje so zasedli tudi pripadniki slovenske milice, ki so že ob 8.40 blokirali obmejno stražnico JLA v Gornji Radgoni ter kasneje skupaj s pripadniki TO skrbeli, da se posadka stražnice ni združila s pripadniki JLA v koloni.²⁶

Med približevanjem Gornji Radgoni so pripadniki JLA ob 10.18 med prostori Avtoradgone in cestno-železniškim prehodom s streljanjem in odstranjevanjem ovir premagali dve cestni blokadi. V samem mestu je kolona JLA izbrala smer, ki je pripadniki Teritorialne obrambe niso pričakovali, saj je izbrala ožjo, za prodor tankovskih enot manj primerno cesto.²⁷ V kazenski ovadbi zoper polkovnika Popova piše, da je le-ta med prebijanjem skozi mesto po radijski zvezi ukazal, da se strelja na vse oborožene in sumljive osebe.²⁸ Pripadniki JLA so se tako s streljanjem iz težkega in lahkega orožja prebili do mejnega prehoda, ki so ga dosegli po Partizanski ulici prek Maistrovega trga in po Lackovi ulici, kjer so prebili cestno blokado. Med zavijanjem s Partizanske ulice na Maistrov trg je kolono napadla skupina civilistov, prostovoljcev, ki so delovali kot sestavni del TO, in ki so s strehe bližnje stavbe na kolono zmetali večje število molotovk. Posledica tega napada je bilo pet uničenih tovornjakov in eno terensko vozilo. V enem od tovornjakov je zgorel pripadnik JLA, zastavnik Mustafa Hadžiselimović, okoliščine njegove smrti pa niso povsem znane. Po nekaterih infor-

²⁴ Arhiv OS MS, Kazenska ovadba zoper Popov Berislava, št. 04/0194-91-22/3, 15. 7. 1991; Arhiv OS MS, Komanda 32. mbr Komandi 32. korpusa, Sumarni dnevni izvještaj, št. 137-184, 28. 6. 1991; Dražnik, Oborožen boj, str. 11. Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 415.

²⁵ VMSV, ZA OV 1991, t. e. 8, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 28. 6. 1991, št. SZ-804-03/225 z dne 29. 6. 1991; Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa Komandi 32. mbr, Naredenje za prepotčinjavanje, št. 43-417, 27. 6. 1991.

²⁶ Švajncer, Obranili domovino, str. 161; Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Ljubo Dražnik, št. Kpr. 405/95-17, 11. 11. 1992; Tomislav Habulin: Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, diplomsko delo. Maribor 2011 (dalje Habulin, Aktivnosti), str. 30-31.

²⁷ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Franc Balantič, 11. 11. 1992.

²⁸ Arhiv OS MS, Kazenska ovadba zoper Popov Berislava, št. 04/0194-91-22/3, 15. 7. 1991

macijah naj bi bil smrtno zadet že med spopadom v Radencih, po drugih pa naj bi umrl med spopadom v Gornji Radgoni. To tezo so zagovarjali predvsem pripadniki JLA. Med spopadom je bil v vojaškem vozilu med zgoraj omenjenim križiščem in postajo tedanje milice smrtno zadet poročnik JLA Dragan Bubalo, ranjeni pa sta bili tudi civilni osebi, zaposleni v JLA, ter desetar Dejan Božić. V istem času je bil s strelji iz oklepnega transporterja zadet civilist Janez Svetina, ki je v Partizanski ulici fotografiral dogajanje. Rane so bile tako hude, da je na kraju samem umrl.²⁹ Med spopadom se je kolona JLA tako raztegnila, da je zadnji del kolone izgubil stik z njenim čelom. Tako so se prvi oklepniki, ki so dosegli mejni prehod, morali večkrat vrniti v mesto, v središče boja. Prvič, ko sta posadki dveh oklepnih transporterjev dobili ukaz, da se morata vrniti po smrtno zadetega poročnika, nato pa še dvakrat, da so ob zaščiti tanka omogočili varen prihod na območje mejnega prehoda vozilom, ki so zaostala med prodorom.³⁰ Posledica bojnega delovanja pripadnikov JLA med prodorom skozi Gornjo Radgono so bile številne poškodovane stavbe v smeri njihovega prodora, med drugim je bili močno poškodovana stavba mejnega prehoda, ranjena pa sta bila civilista Albin Klobasa in Branko Patik.³¹ Po prihodu pripadnikov JLA na mejni prehod so ti večino oklepnikov razporedili v krožno obrambo na parkirišče ob cesti, ki pelje proti meji ob Muri, en oklepnik pa je bil postavljen na dovoz za parkiriščem.³² Že pred tem se je z mejnega prehoda umaknila posadka slovenske milice, ki je prehod varovala. Mejni prehod Gornja Radgona je bil edini mejni prehod na območju Vzhodnoštajerske pokrajine TO, ki so ga enote JLA uspele zasesti.

Ob 16.45 je ob stavbi osnovne šole v Gornji Radgoni pristal helikopter JLA z oznakami Rdečega križa, da bi odpeljal morebitne mrtve in ranjene v spopadu. Del posadke je bil tudi polkovnik JLA, ki so ga pripadniki milice sprva zadržali, nato pa mu omogočili stik s poveljujočim na mejni stražnici. Dobro pol ure kasneje so pripadniki Postaje milice Gornja Radgona in člani Posebne enote milice dobili ukaz za aretacijo polkovnika, ki so jo izvedli ob 18.00 ter polkovnika odpeljali na skrivno lokacijo na območju Oddelka milice Radenci.³³

Po zasedbi mejnega prehoda Gornja Radgona s strani JLA so tako pripadniki slovenske milice kot TO prejeli ukaz, da zaprejo območje mejnega prehoda in tako preprečijo pripadnikom JLA kakršenkoli izhod v mesto. V obkolutvenem obroču je sodelovalo približno 150 oseb, ki so se nahajale na različnih položajih, od mejnega prehoda oddaljenih 100 do 250 metrov. Cerkveni zvonik so uporabljali kot opazovalnico, saj je bilo iz njega moč opazovati območje mejnega prehoda. Opazovali so

²⁹ Arhiv OS MS, Kazenska ovadba zoper Popov Berislava, št. 04/0194-91-22/3, 15. 7. 1991; Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa Komandi 5. vojne oblasti, Sumarni izvještaj o poginulima, ranjenima, nestalima i dezerterstvu, št. 43-439, 29. 6. 1991; Arhiv OS MS, Zapisnik o ogledu kraja smrti civilne osebe, št. II Kr 75/91.

³⁰ Jure Kern: Na fronti 1991. Iz dnevnika slovenskega obveznika JLA. Dostopno na: Osamosvojitvev - Jure Kern, <http://www.rtv slo.si/osamosvojitvev/novica/198> (dalje Kern, Na fronti), 16. 1. 2015.

³¹ Večer, 1. 7. 1991, str. 9, Prepričani, da osvobajajo domovino.

³² Švajncer, Obranili domovino, str. 161; Kern, Na fronti.

³³ Habulin, Aktivnosti, str. 33.

ga zlasti v času prižiganja tankov, saj slovenska stran ni imela podatkov, zakaj je to potrebno. Ni pa bil zvonik primeren za bojno delovanje, saj zaradi njegove oblike vanj ni bilo moč namestiti dolgega orožja.³⁴

V večernih urah 28. junija je bilo sklenjeno premirje, ki naj bi začelo veljati ob 21. uri. Poveljnik 5. vojaškega območja, general polkovnik Konrad Kolšek, je poveljnikom podrejenih enot ukazal, da morajo poskrbeti za prekinitev ognja do dogovorjene ure ter organizirati obrambo in zaščito enot na doseženih položajih. V ukazu je bilo tudi opozorilo, da v primeru kršitve prekinitve ognja pripadniki JLA odgovorijo z enako mero.³⁵

Dan po prihodu na mejni prehod so se pripadniki JLA že počutili razmeroma varne in so v večini zapustili oklepnike ter dan preživeli zunaj vozil. Oskrbovali so se s pomočjo oklepnega transporterja, ki je prevažal hrano in ostale stvari iz obmejne stražnice na območje mejnega prehoda, tam pa so pristajali tudi helikopterji JLA. V obmejni stražnici v Gornji Radgoni se je po ocenah TO nahajalo 60 pripadnikov JLA.³⁶ Hkrati s tem pa so pripadniki JLA že vlomili v prostore brezcarinske prodajalne na mejnem prehodu ter začeli odnašati nekatere priboljške, kot so cigarete, čokolade in alkoholne pijače, pa tudi dragocenejše predmete. Vlomili so tudi v prostore carine, kjer je bilo shranjeno blago, namenjeno carinjenju.³⁷ Poveljnik 5. vojaškega območja je poveljstvu varaždinskega korpusa poslal telegram, v katerem je pozival na maksimalno budnost in pripravljenost na obrambo objektov, v katerih so se enote korpusa nahajale. Izpostavil je, da se gre za obrambo Jugoslavije in da so pod vprašajem zadnji trenutki njenega ugleda in enotnosti. Od vseh častnikov, posameznikov in vojakov je zahteval maksimalno požrtvovalnost, odločnost, pogum in vzdržljivost, ne glede na pogoje, v katerih so se nahajali.³⁸

Pripadniki TO so premike oklepnega transporterja v smeri obmejne stražnice razumeli kot kršitev premirja. Sicer pa so teritorialci dan namenili počitku ter oskrbi z orožjem in strelivom. Oborožitev pripadnikov JLA, predvsem njihova oklepna vozila, je narekovala popolnitev s protioklepnim orožjem. Istega dne je bil za poveljnika enot TO v Gornji Radgoni imenovan načelnik štaba 73. Obm. ŠTO poročnik Miran Rauter. 30. junija se je poveljnik 73. Obm. ŠTO major Ljubo Dražnik sestal s polkovnikom Popovom in zagrozil, da bodo ob nadaljnjih premikih transporterja

³⁴ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Stanko Sakovič, št. Kpr. 405/95-21, 17. 8. 1994; Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Alan Geder, št. Kpr. 405/95-19, 11. 11. 1992.

³⁵ Arhiv OS MS, Komanda 5. vojne oblasti, Naređenje za postupak i dejstva noću 29./30. 06. 1991. godine, št. 2/22-145, 29. 6. 1991; Janez Janša: Premiki. Nastajanje in obramba slovenske države 1988-1922. Ljubljana 2013 (dalje Janša, Premiki), str. 256.

³⁶ VMSV, ZA OV 1991, t. e. 8, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 29. 6. 1991, št. VSZ-804-03/234 z dne 30. 6. 1991; Le figure v igri velikih!. V: Večer, 3. 7. 1991, str. 4; Kern, Na fronti.

³⁷ Arhiv OS MS, Zapisnik o ogledu posameznih upravnih, poslovnih in stanovanjskih zgradb v mestu Gornja Radgona, ki so bile v času zasedbe mejnega prehoda v Gornji Radgoni objekt tatvin oziroma vlomov in tatvin, št. II Kr 79/91, 4. 7. 1991.

³⁸ Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa, Naređenje za postupak noću 29./30. 06. 1991. godine, št. 43-445, 29. 6. 1991.

nanj bojno delovali.³⁹ Nadaljnjih kršitev premirja nato ni bilo. Začela se je priprava popolne blokade mejnega prehoda. Primerne položaje so zasedli pripadniki TO, iz objektov v okolici prehoda so bili na varno umaknjeni prebivalci. Do napada na mejni prehod ni prišlo, saj je obstajala realna verjetnost, da bi spopad povzročil uničenje Gornje Radgone in večje število žrtev.⁴⁰ Sledila so pogajanja na mejnem prehodu, ki so se jih udeležili načelnik štaba 7. pokrajinskega štaba TO stotnik 1. st. Alojz Šteiner, poročnik Rauter ter dr. Miran Ostan.⁴¹ Pogajanja niso obrodila sadov, saj polkovnik Popov ni želel ničesar slišati o umiku pripadnikov JLA z mejnega prehoda. Na ponovnih pogajanjih so slovensko stran predstavljali stotnik 1. st. Šteiner, komandir postaje milice v Gornji Radgoni Stanko Sakovič ter predsednik občinske skupščine Vogrinčič. Polkovniku Popovu so predstavili zahtevo, da vso vojaško tehniko pusti na mejnem prehodu, sam pa se s svojim moštvom vrne na Hrvaško. Ponujena mu je bila tudi možnost, da zapusti vrste JLA in prestopi v Teritorialno obrambo. Polkovnik Popov je prvo zahtevo zavrnil, saj je v njej videl kapitulacijo, s ponujeno možnostjo prestopa pa se prav tako ni strinjal. Vse možnosti dogovora je zavrnil, rekoč, da je zavezan sklepom zveznega predsedstva v Beogradu. Kljub polkovnikovi neodzivnosti sta se strani dogovorili za ponovna pogajanja ob 22. uri. Tedaj pa je prišla informacija, da se zadeve rešujejo na višjem nivoju, se pravi na ravni ljubljanskega in beograjskega vodstva, in polkovnik Popov se ni želel o ničemer več pogajati.⁴² Po šestih urah pogajanj predstavnikov Republike Slovenije s predsednikom Zveznega izvršnega sveta SFRJ Jugoslavije Antejem Markovićem, generalom Čusićem in admiralom Brovetom je nato prišlo do dogovora o umiku enot JLA v vojašnice. Glede načina umika se pogajalski strani nista uspeli dogovoriti, zato je bilo odločeno, da bo to vprašanje rešeno po oblikovanju meddržavne komisije s sodelovanjem mednarodnih predstavnikov.⁴³

V ponedeljek, 1. julija, se stanje na mejnem prehodu ni spremenilo. Polkovnik Popov je še naprej zavračal kakršnakoli pogajanja oz. dogovore. Gornjo Radgono je obiskal tudi poveljnik Vzhodnoštajerske pokrajine TO, podpolkovnik Vladimir Milošević, ki prav tako ni uspel navezati stika s polkovnikom Popovom.⁴⁴

Na slovenski strani se je krepila odločenost, da bo treba situacijo na mejnem prehodu razrešiti. Mejni prehod Gornja Radgona naj bi bil 2. julija še edini na ozemlju Republike Slovenije, ki so ga zasedali pripadniki JLA. Republiško vodstvo je bilo mnenja, da premirja ni treba spoštovati, saj ga ni spoštovala niti nasprotna stran. Kot okrepitev obkoljeni enoti JLA v Gornji Radgoni se je namreč približevala nova kolona iz varaždinske vojašnice. Pripadniki TO so že dan prej pregledali položaje v okolici mejnega prehoda in določili, da je zaradi konfiguracije terena ter obrambnih

³⁹ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Ljubo Dražnik, št. Kpr. 405/95-17, 11. 11. 1992.

⁴⁰ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Mirko Rauter, (bivša) št. 189/91-20, 11. 11. 1992; Dražnik, *Oborožen boj*, str. 12.

⁴¹ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Alojz Šteiner, št. Kpr. 405/95-22, 11. 11. 1992.

⁴² Prav tam.

⁴³ Janša, *Premiki*, str. 267; Večer, 1. 7. 1991, str. 1, *Vojska v vojašnice*.

⁴⁴ Horvat, *Vzhodnoštajerska pokrajina*, str. 421.

položajev pripadnikov JLA najprimerneje uporabiti lahko protioklepno orožje. Po liniji poveljevanja je ob 14.30 poveljujoči enotam v Gornji Radgoni prejel ukaz o napadu na mejni prehod. Postavljen je bil tudi predpogoj, in sicer, da pripadniki JLA začnejo izvajati premike. Kot odgovor na prižiganje tankov in njihove premike se je pričel napad pripadnikov TO.⁴⁵ Ob bunkerju nad vznožjem grajskega hriba je imela svoje položaje skupina pripadnikov TO. Skupini se je v prisotnosti še enega pripadnika TO pridružil Radoslav Djekić, bivši pripadnik JLA, ki je prestopil v Teritorialno obrambo. Zavzel je položaj levo od bunkerja, desno od njega sta se namestila še dva pripadnika TO. Vsi so bili oboroženi s protioklepnim orožjem. Nekaj minut po 16. uri je Djekić ustrelil v podvozje tanka na mejnem prehodu, za njim pa sta streljala še pripadnika TO na njegovi desni. Na napad so pripadniki JLA silovito odgovorili, streljali so z vsem razpoložljivim orožjem. Trije strelci so po napadu morali preteči približno 15 metrov do zaklona. Med premikom je bil ranjen pripadnik TO Darko Muc, a so ga uspeli potegniti v zaklon in mu nuditi prvo pomoč. Djekić in pripadnik milice Janko Karba sta nato uspela ranjenega Muca spraviti v bližino gradu, kjer je dobil zdravniško oskrbo. Strel Djekića je bil tudi znak za napad na posadko obmejne stražnice. V akciji so sodelovali pripadniki posebne enote milice in obeh diverzantskih vodov TO iz Gornje Radgone. Po uri obstreljevanja se je posadka obmejne stražnice predala. Predajo je 42 pripadnikov JLA najprej označilo z rjuhami, ki so jih vrgli skozi okna, nato pa so začeli z dvignjenimi rokami prihajati na plan. Slovenska stran je tako onesposobila nasprotnika, ki bi lahko izvedel napad v hrbet njenih enot, poleg tega pa je TO prišla tudi do lastnega orožja, ki je bilo uskladiščeno v obmejni stražnici. Medsebojno obstreljevanje sta ob 18.35 prekinili letali jugoslovanskega vojnega letalstva, ki sta napadli območje Avtoradgone, a njun napad ni bistveno vplival na potek spopada. Le-ta je prenehal približno ob 21. uri.⁴⁶ Okolica mejnega prehoda je bila povsem uničena, prav tako nekatere zgradbe v Gornji Radgoni.

3. julija 1991 je v veljavo stopilo premirje, ki ga je po pogajanjih med Republiškim štabom TO in poveljstvom 5. vojnega območja JLA razglasilo predsedstvo Republike Slovenije.⁴⁷ Enota JLA na mejnem prehodu je mirovala, prav tako niso nobenih akcij izvajali pripadniki TO, ki pa so ostali na svojih položajih in blokirali mejni prehod. Niso pa mirovale enote JLA, ki so skušale prodreti proti mejnemu prehodu in izvesti deblokado mejnega prehoda, kar so predvidevala tudi navodila za delovanje mehanizirane čete JLA: »*Proboj iz okruženja četa vrši, načelno, po naređenju pretpostavljenog uz pomoč i sadejstvo snaga koje su van okruženja ili bez njih.*«⁴⁸ Zaradi ustreznih postavljenih cestnih blokad in odločnega ter hrabrega nastopa pri-

⁴⁵ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Alojz Šteiner, št. Kpr. 405/95-22, 11. 11. 1992; Švajncer, Obranili domovino, str. 163.

⁴⁶ Radoslav Djekić: Dogodki v Ljutomeru in Gornji Radgoni. V: Ptuj in leto 1991. Ptuj 2006, str. 71-72; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 423; VMSV, ZA OV 1991, t. e. 8, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 2. 7. 1991, št. 804-03/246, z dne 3. 7. 1991; Delo, 4. 7. 1991, str. 3, Radgona je zopet svobodna.

⁴⁷ Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 425.

⁴⁸ Pravilo, str. 232.

padnikov TO v svoji nameri niso uspeli. V popoldanskih urah je polkovnik Popov sprejel dejstvo, da s svojo enoto ne bo uspel prebiti blokade mejnega prehoda, ter dejstvo, da okrepitev ne bo in je privolil v pogajanja. Prav tako pa je poveljnik 32. korpusa izdal ukaz o povratku enot z območja Gornje Radgone v garnizijo Varaždin.⁴⁹ Na pogajanjih je bilo sklenjeno, da se bodo pripadniki JLA lahko umaknili iz Gornje Radgone, in tudi iz Slovenije, z vso tehniko in orožjem, pogoj polkovnika Popova pa je bil, da morajo biti v smeri premika odstranjene vse cestne blokade in da ne sme biti navzoča nobena enota TO. Umik enote se je pričel okoli 19. ure, do državne meje pa jo je spremljala slovenska milica. Koloni JLA iz Gornje Radgone so se na poti priključili tudi pripadniki JLA, ki so odšli na pomoč obleganim na mejnem prehodu Gornja Radgona, a so bili ustavljeni pri Hrastju-Moti. Polkovnik Popov in njegovi podrejeni so ozemlje Slovenije zapustili okoli polnoči in nadaljevali pot proti Varaždinu.⁵⁰

Vojaški spopadi 28. junija in 2. julija leta 1991 so v Gornji Radgoni poleg ranjenih in mrtvih povzročili tudi veliko materialne škode. Najbolj so bili poškodovani objekti v okolici mejnega prehoda. Na Kerenčičevi ulici je bilo bolj ali manj poškodovanih šestnajst objektov. V Jurkovičevi ulici, ki poteka vzporedno s Kerenčičevo, je bilo poškodovanih sedem objektov, v Grajski ulici, ki poteka na hribu nad mejnim prehodom, pa deset objektov, omeniti pa je stanovanjsko hišo na številki 18, ki je v celoti pogorela. V Panonski ulici so bili poškodovani trije stanovanjski bloki in večje število stanovanj v njih. V nekaterih drugih ulicah je bilo poškodovanih manjše število objektov, poškodovana pa so bila tudi poslopja podjetij Avtoradgona in Meso izdelki. Med spopadi pa je prišlo tudi do večjega števila krajev. Iz prostorov brezarinske prodajalne podjetja Kompas MTS je bila odnesena večja količina cigaret, približno 30 ročnih ur ter zlatnina, iz gostinskega objekta istega podjetja je izginila večja količina alkoholnih in brezalkoholnih pijač. Pripadniki JLA so vdrli tudi v več zasebnih stanovanjskih objektov in iz njih odnesli določene predmete in tudi nekaj gotovine.⁵¹ Poleg poškodb na objektih je bilo poškodovanih tudi večje število prevoznih sredstev, tako tistih, ki so se nahajali v cestnih blokadah, kot tistih, ki so bili postranska škoda med spopadi. Ne smemo pa pozabiti tudi na materialno škodo, ki je bila povzročena med spopadi pripadnikov TO s kolono poveljnika Popova v Ormožu in Radencih ter drugih krajih na območju Vzhodnoštajerske pokrajine TO.

Zakaj je prišlo do takšnega uničenja Gornje Radgone, da so ji nekateri nadeli naziv slovenski Vukovar?⁵² Odgovor na to vprašanje najbrž ne bo nikoli dokončno

⁴⁹ Arhiv OS MS, Komanda 32. korpusa, Naređenje za povratak jedinica u garnizon, št. 43-459, 3. 6. 1991. Pri datiranju ukaza je nedvomno prišlo do napake, saj je do umika enote pod poveljstvom polkovnika Popova prišlo 3. julija.

⁵⁰ VMSV, ZA OV 1991, t. e. 8, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 3. 7. 1991, št. 804-03/250, z dne 3. 7. 1991; Arhiv OS MS, Zaslisanje obdolženega Popov Berislava, št. Pom. Ik.2. Po. 2.28/2012, 3. 7. 2012; Vojska se je umaknila iz Gornje Radgone. V: Večer, 4. 7. 1991, str. 4; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 426.

⁵¹ Arhiv OS MS, Zapisnik o ogledu poškodovanih objektov in prevoznih sredstev v času napada JA od 28/6 do 3/7 1991, št. 22/12-04/0194-91, 4. 7. 1991.

⁵² Habulin, Aktivnosti, str. 76.

znan, odvisen pa je tudi od zornega kota vpletenih v spopad. Polkovnik Popov je odšel na svojo nalogo z ukazom, naj uporabi orožje le za obrambo enot. Pripadniki Teritorialne obrambe in milice, in nasploh slovenski narod, pa so akcijo pripadnikov varaždinskega korpusa razumeli kot napad na suvereno državo in so se jim zato zoperstavili z ovirami na prometnicah in orožjem. Nekdanji poveljnik 5. vojaškega območja Konrad Kolšek je polkovnika Popova opisal kot brezkompromisnega človeka z ostrimi nazori proti politiki, ki jo je vodila Slovenija, brezkompromisnega in netolerantnega ter strokovno izobraženega in odločnega častnika.⁵³ Morda so te osebne značilnosti gnale polkovnika Popova k izvršitvi naloge za vsako ceno. Kdo je v Gornji Radgoni 28. junija 1991 med prodorom enote JLA streljal prvi, najbrž tudi ne bo nikoli odgovorjeno. Vlado Apostolovski, pripadnik JLA, ki je bil v koloni polkovnika Popova, je med zaslišanjem omenil, da se je po prihodu v Gornjo Radgono zanje začel pekel. Na kolono naj bi se streljalo z vseh strani, sami pa naj bi odgovorili v samoobrambi. Zatrdil je tudi, da polkovnik Popov svojim podrejenim ni nikoli ukazal streljati brez cilja.⁵⁴ Taki interpretaciji nasprotuje izjava Stanka Sakoviča, ki je izpovedal, da je imel občutek, da so pripadniki JLA v koloni streljali na pamet, iz strahu, saj so streljali v glavnem na strehe okoliških stavb, morebiti v pričakovanju, da se tam nahajajo pripadniki Teritorialne obrambe. K takemu razmišljanju ga je navedel dogodek v Šratovcih, ko so pripadniki JLA streljali kljub temu, da jih nihče ni oviral, ter dejstvo, da v zgradbi postaje milice v Gornji Radgoni ni bilo miličnikov, pa so kljub temu pripadniki JLA streljali nanjo, prav tako tudi v druge stavbe, v katerih pa se pripadniki milice in TO niso nahajali.⁵⁵ Tudi nekateri pripadniki Teritorialne obrambe so mnenja, da je nasprotna stran streljala na slepo in ne samo na položaje, kjer so se nahajali slovenski teritorialci.⁵⁶ Strelec v oklepnem transporterju Ivica Vrkljan se spominja, da so v Gornji Radgoni prejeli ukaz, da se strelja predvsem v okna, saj naj bi se tam nahajali strelci nasprotni strani. Sam ni vedel, kdo naj bi bili ti nasprotniki. Torej so pripadniki JLA ob svojem prodoru uničevali zgradbe preventivno, ne da bi v njih dejansko obstajala kakšna grožnja. Podobno se je dogodkov v Gornji Radgoni spominjal tudi voznik enega izmed oklepnih transporterjev, Davor Ratković, ki je na zaslišanju povedal, da so prejeli ukaz, naj streljajo na vse strani, v okna, na sumljive in oborožene ljudi, a sam ni videl nobenih oboroženih ljudi.⁵⁷ Na osnovi izjav prič, ki sta se nahajala na »drugi strani«, lahko sklepamo, da pripadniki JLA niso streljali samo na položaje, od koder so bili napadeni, ampak tudi na položaje, za kater je poveljniški kader menil, da bi se na njih lahko nahajali pripadniki TO oziroma slovenske milice. Morda so to počeli preventivno, morda pa iz strahu,

⁵³ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Konrad Kolšek, št. Kpr. 405/95-32, 19. 2. 1997.

⁵⁴ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Vlado Apostolovski, št. Kpr. 189/91, 14. 1. 2008.

⁵⁵ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Stanko Sakovič, št. Kpr. 405/95-21, 17. 8. 1994.

⁵⁶ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Alojz Šteiner, št. Kpr. 405/95-22, 11. 11. 1992; Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Ljubo Dražnik, št. Kpr. 405/95-17, 11. 11. 1992.

⁵⁷ Arhiv OS MS, Zapisnik o zaslišanju priče: Ivica Vrkljan, št. II Kr 80/91, 5. 7. 1991; Arhiv OS MS, Uradni zaznamek o opravljenem razgovoru z vojakom Ratković Davorjem, št. 22/3-04/185-91, 4. 7. 1991.

kot je to izjavil že omenjeni Sakovič. Vsekakor pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da je v bojnem spopadu vojakom, zaprtim v oklepnikih, včasih težko določiti, od kod preti nevarnost.

In kaj meni o vsej zadevi polkovnik Popov? V ugovoru na obtožnico trdi, da je bila vojaška akcija 32. mehanizirane brigade iz Varaždina namenjena obrambi z ustavo zagotovljene ozemeljske integritete in celovitosti Jugoslavije. Krivdo za civilne žrtve pripisuje takratnim predsednikom občinskih skupščin, ki niso poskrbeli za evakuacijo civilnih prebivalcev, za nastalo materialno škodo pa obtožuje poveljnike Teritorialne obrambe in načelnike policijskih uprav, ki so sodelovali pri spopadu z njegovo enoto. Materialna škoda naj bi nastala med obojestranskim obstreljevanjem, pri čemer naj bi slovenska stran napadala, pripadniki JLA pa se le branili. Zagotavlja tudi, da je skušal maksimalno omejiti materialno škodo ter da njegovi pripadniki nikakor niso neodgovorno streljali, saj bi v tem primeru glede na bojno moč njegove enote bilo več sto mrtvih in ranjenih. Glede kraje prehrabnih izdelkov in cigaret pravi, da je to bilo nujno, saj so tovarnjaki z zalogami zgoreli med spopadom; kraj vrednejših predmetov pa njemu ni nihče prijavil, zato tudi ni sprožil nikakršnih disciplinskih ukrepov v svoji enoti.⁵⁸

Rok Filipčič

GORNJA RADGONA - SLOVENIAN VUKOVAR?

Wartime events in Gornja Radgona during the war for the defence of the Slovenian independence

S U M M A R Y

At the first multiparty elections in Slovenia after the end of World War II the majority in the Slovenian Assembly went to Demos, a coalition of opposition parties. In the contemporaneous Yugoslav political and military leadership the very announcement that multiparty elections would be carried out in Slovenia gave rise to the fear of the dissolution of the united Yugoslavia. This was followed by a range of initiatives in the military and political field, unable to prevent the developments in Slovenia, which resulted in the adoption of the Basic Constitutional Charter on the Sovereignty and Independence of the Republic of Slovenia in the Slovenian Assembly on 25 June 1991.

The Slovenian military leadership estimated that in response to the political will of the Slovenian nation the units of the Yugoslav People's Army (hereinafter YPA) would intervene, especially at the border crossings between the Republic of Slovenia and its neighbouring countries. To this end the plan codenamed »Kamen« was also drawn up. The expectations turned out to be correct, as already on 26 June certain YPA units were deployed to the border crossings with the Republic of Italy.

The members of the Varaždin 32nd Corps of the YPA were sent to the area of Gornja Radgona on 27 June. The company of the 1st Armoured Battalion of the 32nd Mechanised Brigade under the command of Colonel Popov had a mission to advance to the city itself and occupy the local border crossing. The column came across a wellorganised roadblock on the bridge over the river Drava near Ormož. Despite the use of force the members of the YPA were unable to break through the blockade. Therefore they headed back to Varaždin and proceeded towards Slovenia through Čakovec. They crossed the Slovenian-Croatian border near Štrigova and proceeded towards Veržej, where they spent the night. On 28 June they encountered a few roadblocks on their way towards Radenci, and a smallscale engagement

⁵⁸ Arhiv OS MS, Berislav Popov: Prigovor na optužnico K 59/2008-157, št. K 59/2008-182, 19. 9. 2008.

with the Territorial Defence troops took place near Veržej and Bunčani. However, the column proceeded with their operation. The blockades in Radenci were a more difficult problem for the members of the YPA. As the column advanced through the city and used armed force, a civilian was wounded and succumbed to the injuries a few days later.

In Gornja Radgona the arrival of the company from Varaždin was expected by the members of the Territorial Defence and Slovenian militia, especially engaged in the blockade of the border guard post manned by the YPA. In order to advance through the city, the YPA used a direction that the Slovenian side had not expected. During the push through the blockades the YPA used light as well as heavy weaponry. A group of civilians, operating as an integral part of the Territorial Defence, resisted the YPA and managed to destroy a few of their trucks and an allterrain vehicle with Molotov cocktails. During the fighting in the city a civilian was shot dead, and a few soldiers of the YPA died or were wounded as well.

Despite all the obstacles the YPA troops managed to carry out their mission and occupied the Gornja Radgona border crossing. As a response to their deployment, the members of the Territorial Defence and militia started blockading the area of the border crossing. On the eve of 28 June a ceasefire was reached, but the YPA did not adhere to it completely, as it continued to move between the border crossing and the border guard post. A few unsuccessful attempts at negotiations followed. Among other things Colonel Popov was offered the possibility of joining the side of the Territorial Defence. In the next few days a kind of a status quo was in force at the area of the border crossing. However, the Territorial Defence command for the Vzhodnoštajerska region was aware that a more decisive action would be necessary in order to solve the situation, especially after information was received that a new Varaždin Corps unit was approaching Gornja Radgona.

The attack against the YPA occupying the border crossing began on 2 July, a few minutes after 4 p.m. It was carried out by a group reinforced with a former YPA member who had switched sides. This was followed by a forceful response of the soldiers, surrounded at the border crossing. At the same time the action taken against them was a sign to attack the border guard post. The troops stationed there surrendered after being fired upon for about an hour. The engagement of Gornja Radgona ended at approximately 9 p.m. The Yugoslav Air Force was involved as well, as two planes attacked the area of the Avtoradgona company.

On 3 July 1991 a cease fire declared by the Presidency of the Republic of Slovenia came into force. On this day Colonel Popov accepted that his unit would be unable to break through the border crossing blockade and that the promised reinforcements from Varaždin would not reach Gornja Radgona. During the negotiations between the sides involved in the conflict it was agreed that the YPA troops would pull out of Gornja Radgona and Slovenia with all their weapons and equipment, and that their retreat would not be hindered by any blockades. The retreat started around 7 p.m.

Not many casualties were sustained during the conflicts in Gornja Radgona and along the route of Colonel Popov's advancement. Of course, every fatality is regrettable, but if we take the intensity of the conflict into account, the number of victims could be much higher. What the city was afflicted by was the severe destruction caused by the YPA troops. Especially the buildings in the streets in the vicinity of the border crossing were severely damaged, and the church belfry undoubtedly became a symbol of the devastation.

The comparison between Gornja Radgona and the Croatian Vukovar - which should by no means be taken literally - was made precisely because of these shattering consequences that the military conflict had on the city.